

Oponentský posudok dizertačnej práce

Názov práce: *Innerviews*: Autoteória, imaginácia a príbuzenstvá ako stratégie queer prežitia

Autor práce: Mgr. art. Jan Vincent Durina

Vedouci práce: Mgr. et MgA. Darina Alster, Ph.D.

Oponentka: Mgr. Zuzana Jakalová, Ph.D.

Keď som dostala ponuku vypracovať oponentský posudok k dizertačnej práci Mgr. art. Jana Vincenta Durinu, veľmi som sa potešila. Jeho umeleckú prácu sledujem dlhé roky, či už sa jedná o hudobné a klubové projekty (doteraz s veľkým emočným chvením spomínam na koncert jeho umeleckého projektu *For you Katrina* na festivale KIOSK v Žiline, i keď som sa pri čítaní dizertačnej práce dozvedela o bolesti, s akou bol pre autora tento projektom spojený) či o performatívne, fotografické a kostýmové umelecké prejavy, ktoré vo svojej práci systematicky prepletene používa. Veľmi ma preto zaujímalo, ako sa Durina bude pohybovať v kontexte akademického umeleckého výskumu, akými spôsobmi a akým jazykom bude jeho dizertačná práca formulovaná, a čo sa autorovi podarilo v rámci svojho doktorandského štúdia na Akademii výtvarných umení vybádať.

Dizertačnú prácu *Innerviews*: Autoteória, imaginácia a príbuzenstvá ako stratégie queer prežitia sám autor polohuje do dynamicky sa rozvíjajúcich postupov autoteoretického písania a umeleckej praxe, ktorá sa rozvíja najmä v posledných dvoch dekádach. Odkazuje však k objemnému živému archívu historických praxí a teórií, ktoré často prinieslo práve kvír či feministické autorstvo. Za dôležité v tomto ohľade považujem napr. formulácie teoretizovania a/alebo písanie ako vtelenej skúsenosti (viď. napr. Eve Kosofsky Sedgwick, Judith Butler, Audre Lorde, apod.) či rôzne výklady nízkej teórie, (napr. Mackenzie Wark, pre ktorú je “low theory” akousi *pracovnou teóriou a metódou* — dočasnou, situačnou, kolaboratívnou; či skôr istou metódou uvažovania o materiálnych problémoch, triednych otázkach a digitálnej dobe, pre Jacka Halberstama je zase napr. formou emancipácie *zlyhania* ako stratégie podrývania predstavy akademického prostredia ako slonovinovej veže istých — a nie iných - typov poznania a jeho produkcie). S veľkou mierou zjednodušenia je možné povedať, že autoteória formuluje spoločný záväzok k situovanému, antielitárskemu, prístupnému a politicky angažovanému mysleniu a praxi, ktorá akcentuje teoretické a spoločenské rámce žitej skúsenosti.

Autoteoretický prístup sa v dizertačnej práci Jana Vincenta Durinu zrkadlí ako v teoretickej časti práce, tak v biografickej eseji *Innerviews*, ktorú autor podľa vlastných slov navrhuje vnímať ako umelecký text, a ktorú považuje za hlavný výstup dizertačnej práce. Zo samotných textov je cítiť, že rozdelenie dizertačnej práce na dva komplementárne texty odráža skôr formálnu potrebu akademického vzdelávania ako potrebu samotného bádateľa v rámci umeleckého doktorátu. Súčasťou teoretickej práce i eseje *Innerviews* je, koniec koncov, i opakované poukazovanie na problémy i (dobrým i zlým smerom) meniace sa podmienky akademického systému umeleckého vzdelávania. Napriek tomu v nasledujúcich riadkoch rozdelím nižšie svoju kritiku podľa jednotlivých textových častí. Veľmi však oceňujem v prípade oboch textov autorovu systematickosť v hľadaní prístupného, neelitárskeho jazyka, vďaka ktorej sa práca ako celok číta ľahko a svižne bez toho, aby sa vzdávala nároku na emočnú, intelektuálnu či umeleckú hĺbku. Je tiež zaujímavé a prínosné sledovať, ako teoretická časť i text eseje *Innerviews* z iných strán pracujú s tou istou osobnou skúsenosťou.

V rámci teoretickej časti práce Durina pracuje — podobne ako neskôr v eseji *Innerviews* — nielen s teoretickými rámcami a akademickou literatúrou, ktorú považujem v kontexte témy za relevantnú a vhodne zvolenú, ale tiež s umeleckými textami a osobnosťami, ktoré témy jemu blízke spracúvajú vo svojich dielach. Zaoberá sa tu však tiež reflexiou vlastného štúdia, vlastného bádateľského procesu,

hľadaním a osvojovaním si témy, nachádzaním správneho a adekvátneho metodologického prístupu, jazyka či zoznamovania sa s rozličnými prístupmi, ktoré by jeho dizertačnú prácu mohli informovať. Na celom popise procesu si vážim otvorenosť, s akou ho Durina popisuje, a ktorá tiež poukazuje na to, že ešte stále príliš zriedka hovoríme o spôsoboch, ktorými k zdrojom prichádzame, ako sa pri tom cítime, a ako naša situovaná a žitá realita ovplyvňuje spôsob, akým bádame. V tomto zmysle tiež považujem za zásadné hovoriť o „mimoakademických“ zdrojoch, ktoré až príliš často zapadnú do úzadia finálnych akademických výstupov: zdieľanie si poznania s kolegami/yňami, spoločné rozhovory, ktoré nasmerujú k iným horizontom výskumu, atp.

Napriek tomu mám k textu teoretickej práce niekoľko kritických výhrad. Prvá je čisto formálna a týka sa správneho využívania citačnej normy a poznámkového aparátu. K rozličným citáciám v poznámkovom aparáte systematicky absentujú čísla strán, z ktorých autor cituje. Ako je na mnohých miestach opakovane uvádzané, sám túži po tom, aby jeho text bol dostupný a slúžil okrem iného ako rukoväť tým, ktorí a ktoré sa chcú o kvír umení dozvedieť viac. Adekvátnu a jednoduchú orientáciu v zdrojoch preto považujem za kľúčovú. Mätúce je pre mňa i využitie kurzívy bez úvodzoviek v citáciách v hlavnom texte.

Druhá, zásadnejšia, sa týka vzťahu výskumných otázok dizertačnej práce k predkladanej teoretickej časti práce. Autor tu svoje výskumné otázky formuluje nasledovne (s.4):

- Akú rolu zohráva imaginácia pre (nielen) queer ľudí v procese duševného uzdravovania?
- Ako vyzerajú queer príbuzenstvá a aký význam majú pre queer prežitie?
- Akú rolu má umenie pre queer prežitie?

V teoretickej časti mi však chýba jasnejšie obhájenie takto (z môjho pohľadu) veľmi zoširoka postavených otázok, ich obšírnejšie zarámčovanie. V samotnom texte práce stoja takto „osamotene“ medzi autorovým osobným statementom a zhrnutím doktorandského štúdia, pričom nastavujú očakávanie čitateľa/ky voči textu, ktorý príde. Základným termínom sa autor dokonca akoby v texte vyhol (napr. – ako je teda možné podľa autora teoretizovať o queer kinship, resp. čo teda pod ním autor myslí?, apod.)?

Esej *Innerviews* ako hlavný výstup praktickej časti dizertačnej práce naopak na tieto otázky z môjho pohľadu poskytuje jemné, citlivé a nuancované odpovede. Autor jej prostredníctvom odhaľuje svoj *coming-of-age* i *coming-out* príbeh, spätne sa díva na seba samého a vlastné hľadanie svojej vrstevnatej kvír identity, na predsudky slovenského malomesta, na zžívanie sa so svojimi ťažkými psychickými stavmi, na liečenie, na vytváranie kamarátstiev a kreatívnych aliancií, romantických vzťahov v širokom význame slova i biologickej a vybranej rodiny, ktoré mu vytvárajú kotvenie vo svete i vo vlastných zmnožených intersekciami vlastných identít.

Text využíva dnes už etablované štandardy autoteoretického textu v podobe hlavného plynulého textu príbehu, ktorý je prepletaný textami piesní, žurnalistickými textami, výňatkami z teoretických esejí apod. Text je tiež opatrený obšírnym a podobne variabilným poznámkovým aparátom (v tomto zmysle mi Durinovo písanie pripomína spôsob, akým pracuje vo svojej kostýmovej tvorbe, a pokojne by som nazvala skladanie týchto rozličných jazykových a textových registrov prepletaním či prešívaním; a ak Durina chápe ručnú prácu ako súčasť liečenia s arteterapeutickým potenciálom, ja takto čítam i text jeho eseje). V eseji *Innerviews* sa striedajú nielen rôzne textové registre, ale i dva jazyky, slovenčina s angličtinou. Tento jazykový mix je pre generáciu narodenú v druhej polovici 80. rokov tesne pred pádom reálneho socializmu a vyrastajúcu na slovenskej semi-periférii v divokých 90. rokoch kľúčový. Na jednu stranu angličtina predstavovala istý „kolonizačný“ a „sebakolonizačný“ nástroj, vďaka ktorému sa štátnym socializmom „zaostale“ Československo (a neskôr Česko a Slovensko) malo s fanfárkami zaradiť k západnému svetu (s vidinou prechodne ťažkého obdobia pôrodných bolestí, než sa Západ dobehne a splynie s ním). Na druhej strane však predstavovala emancipačný kľúč, ktorým bolo možné sa otvárať pomyselné dvere z lokálnych prostredí a stávať sa prostredníctvom raných sociálnych sietí súčasťou globálnej komunity ľudí s podobnými záujmami, predstavami o živote, láske apod. Angličtina je však len jedným z príznakov tejto miešanej skúsenosti jednej generácie, a v eseji *Innerviews* funguje skôr ako zástupný symbol okna, ktorým

sa dívame mimo svet vlastnej dobovej politickej, ekonomickej a sociálnej reality prvých dekád života v postsocialistickej situácii. Je istým zástupným symbolom pre rozpoltenú dobovú identitu tých, ktorí a ktoré sa vo svete orientovali a učili o sebe samých často „by proxy“, pretože z rozličných dôvodov bolo náročné, nemožné či zaznávané čerpať toto poznanie z vlastných zdrojov. V tomto kontexte ma zaujalo, ako Durina popisuje zoznamovanie sa s vlastnou kvírovosťou istým spôsobom scudzene – oveľa viac cez anglofónnu kultúru, prostredníctvom dostupnosti zahraničnej popkultúry, prostredníctvom sociálnych sietí, atd. (je to zaujímavé najmä preto, lebo po celú túto dobu i v našom prostredí fungoval napr. vo verejnom priestore výrazný feministický časopis, nakladateľstvo a vzdelávacia platforma Aspekt, ktorá systematicky riešila – okrem iného - povahu geopolitických vzťahov feminizmov k bývalému východnému bloku i kvírovosť – i keď dominantejšie lesbickú - ako svoje témy). Rozmýšľam pritom, aké posolstvo a aké má dôsledky spoznávanie seba samého takto „by proxy“. Čo a ako presne sme sa učili o svojej kvírovosti či o sebe samých, keď našim hlavným zdrojom spoznávania seba samých bol odrazu diametrálne odlišný ekonomický a kultúrny kontext? Aké epistemický význam má obrat k príbehom z vlastného prostredia, ktoré kvírovosť vytvárajú? Túto otázku sa pýtam i v kontexte vlastného života a práce (sme s autorom tá istá generácia vyrastajúca v tej istej dobe v rovnakej krajine), a som rada, že vo mne autorova dizertačná práca tieto provokatívne otázky otvára.

Na záver by som však rada vyzdvihla vetu, ktorá ma zasiahla pri čítaní eseje *Innerviews*, ktorá ma osobne veľmi zasiahla: „Myslím, že vtedajšie *not sure* by pre mňa dnes mohlo byť *queer*.“ (s. 17). Ak by som si mohla celkom pateticky sformulovať odkaz, ktorý na mňa z práce Jana Vincenta Durinu najviac požmurkáva, a ktorý by som si priala, aby sme mohli kultivovať vo vzťahu k akémukoľvek umeniu i ku svetu ako takému, je to priepustnosť, procesualnosť, premenlivosť a fluidita. Nekonečný pohyb, zvedavosť, padanie a vstávanie, nevládanie, vládanie, a všetko medzitým. Aby umenie ani život nezastali v zaužívaných významoch, ale aby sme ich mohli viesť a rozvíjať, aby sme mohli byť (seba)vedome *not sure*.

Dizertačnú prácu odporúčam k obhajobe a navrhujem udelenie titulu Ph.D.

Otázky k rozprave:

- Väčšina autoteoretických postupov a prístupov bola doposiaľ rozvíjaná v kontexte literatúry či písaného slova. Aké vidíte možnosti jej využitia vo vizuálnom či nenaratívnom umení?
- Aké limity či problémy môže z Vášho pohľadu so sebou niesť využívanie autoteoretického metodologického rámca?
- Ku ktorým zdrojom kvírov teoretického myslenia či umeleckej praxe v rámci česko-slovenského, či širšie ponímaného post-socialistického prostredia máte blízko? Dávajú vám tieto zdroje spätne novú perspektívu na vlastnú žitú skúsenosť?

V Bratislave, dňa 5.12.2025

Mgr. Zuzana Jakalová, Ph.D.